

Арто Паасилина - „Мелничарят, който виеше срещу Луната“

Скоро след войните в енорията се засели дългнест пришълец от юг, който се казваше Гунар Хутунен. Той не поиска от властите да му дадат някоя черна работа, както обикновено правеха преселниците южняци, а купи старата мелница Суукоски, разположена на река Кемийоки, и заживя в нея. Местните сметнаха постъпката му за безумна, защото мелницата не работеше още от трийсетте години и бе полуразрушена. Енорийските първенци и най-вече членовете на мелничарската кооперация се смяха до сълзи. Шушукаха, че глупаците на този свят не са се свършили, въпреки че войните бяха намалили броя им.

През първото лято Хутунен ремонтира дъскорезницата за производство на шинди. После публикува обява в местния вестник „Северни вести“, съобщавайки, че приема поръчки. Оттогава цялата енория покриваше къщите си с произведения от него дървени плоскости. Те бяха седем пъти по-евтини от заводските, които на всичко отгоре бяха дефицитни, защото германците при оттеглянето си бяха опожарили цяла Лапландия и търсенето на строителни материали беше огромно. Селският търговец искаше понякога шест килограма домашно масло, за да пренесе с каруцата си едно руло покривна мушама. Знаеше цената на стоката Тервола.

Гунар Хутунен бе висок почти метър и деветдесет, имаше непокорна кафява коса, ъгловата глава, масивна брада, дълъг нос, високо чело и хлътнали очи. Лицето му бе издължено и с изпъкнали скули. Ушите му бяха огромни, но не стърчаха, а прилепваха плътно към главата. Очевидно в бебешката му възраст майка му бе полагала необходимите грижи и не му бе позволявала да се обръща сам в люлката. Така постъпваха с младенците с големи уши, иначе като пораснеха, ставаха клепоухи.

Гунар Хутунен беше слаб и дългоног. Когато вървеше, крачката му бе един път и половина по-дълга от тази на останалите мъже. Но в сняг се придвижваше като мъж с нормален ръст. През зимата Хутунен си издяла ски, които бяха толкова дълги, че ако се изправеха, достигаха до стрехата на обикновена къща. Оставените от тях следи бяха широки и прави, а тъй като не тежеше много, той почти винаги се оттласкваше с щеките равномерно. По кръглите им дупчици, разположени на еднакви разстояния една от друга, се виждаше веднага, че е минал той.

Всъщност никому не стана ясно откъде точно е родом Хутунен. Говореше се, че май е от Илмайоки, но неколцина твърдяха, че се е преселил в крайния север от Сатакунта, Лайтила или Кийконен. Някакъв човек беше попитал Хутунен какво го е накарало да се премести тук. Мелничарят му отговорил, че в родното си място притежавал мелница, която изгоряла, докато вътре била съпругата му. Застрахователната компания не платила нищо.

– Изгоряха едновременно – обяснил Гунар Хутунен, хвърляйки на събеседника си странно леден поглед.

Хутунен изчегъртал тленните останки на жена си от руините на опожарената постройка и ги погребал. После продал земята под мелницата, която му била опротивяла, както и правата си над водата, и заминал оттам. За негов късмет тук на север попаднал на прилична мелница, която още не работеше, но пък с доходите от дъскорезницата самотен мъж като него успяваше да преживява.

Енорийският чиновник обаче разказваше, че според църковния регистър Гунар Хутунен бил ерген. Как тогава би могъл да има жена, която да е загинала в пожара? Тази загадка бе дълго време предмет на обсъждане. В крайна сметка истината за миналото на мелничаря така и не излезе наяве и постепенно хората загубиха интерес към темата. Казваха си, че и по-рано там на Юг са палили и изгаряли жените си, от което те не бяха станали дефицитни.

От време на време Гунар Хутунен изпадаше в продължителна депресия. Тогава имаше навика да прекъсва работата си и без видима причина да се вторачва в далечината. Тъмните му очи проблясваха тревожно – едновременно гневни и печални.

Когато бе в такова мрачно настроение, изгарящият му поглед пораждаше у събеседника му тъга, примесена с ужас. Но мелничарят невинно бе потиснат. Имаше моменти, когато без видима причина се развеселяваше, шегуваше се, смееше се радостно, комично подскачаше на дългите си крака, пукаше с кокалчетата на пръстите си, размахваше ръце, протегнал врат, нещо обясняваше и жестикулираше. Разказваше разни небивалици без начало и без край, подиграваше се с хората, тупаше ги по раменете, безпричинно ги хвалеше, смееше се в лицата им, намигаше и им ръкопляскаше.

Когато Хутунен изпадаше в подобно настроение, селските младежи се събираха в мелницата, за да се забавляват с буйните му изпълнения. Сядаха вътре, подмятаха шеги, разказваха вицове. В приятния и весел сумрак на изпълнената с аромати стара мелница се чувстваха радостни и щастливи.

Понякога Гунар, или както на диалект го наричаха Кунари, запалваше на двора огън от сухи шинди и заедно с гостите си печеше на жарта сиговете, уловени в река Кемийоки. Мелничарят притежаваше изумителен талант да имитира поведението на какви ли не горски животни и селските младежи се надпреварваха да отгатват кое изобразява в момента. Понякога подражаваше на заек, на леминг или на мечка. Друг път размахваше дългите си ръце подобно на нощна сова, или изпъваше шия, вдигаше лице нагоре и по вълчи виеше срещу луната така жално и сърцераздиращо, че младежите уплашено се притискаха един в друг.

Хутунен често имитираше и съселяните си. Тогава зрителите веднага разпознаваха кой кой е. Когато се правеше на нисък и закръглен, което изискваше изключително вживяване в ролята, всички знаеха, че има предвид дебелия си съсед Витаваара.

Това бяха забележителни вечери и нощи и хората ги чакаха понякога със седмици, защото обикновено Хутунен бе мълчалив и мрачен. Никой не смееше да отиде в мелницата без основателна причина и работата се вършеше бързо, без излишни приказки, защото намръщената физиономия на мелничаря прогонваше клиентите.

С течение на времето периодите на депресия ставаха все по-дълги. Тогава нервите му се опъваха до скъсване, държеше се грубо, без причина крещеше на хората. Понякога бе толкова потиснат и гневен, че отказваше да даде на клиента поръчаните от него шинди и ядосано крясваше:

– Няма да ти ги дам. Още не са готови.

Посетителят си тръгваше с празни ръце, въпреки че край моста се виждаха подредени нови-новенички купчини шинди.

Но когато бе в добро настроение, Хутунен се превръщаше в съвсем различен човек, в талантлив цирков артист, умът му сечеше като бръснач, жестовете му бяха плавни и овладени, триковете толкова изненадващи и забавни, че хората го гледаха като омагьосани. Но той бе в състояние дори в самия разгар на веселбата внезапно да замръзне, да издаде неистов вик и да търти да бяга с всички сили по моста зад мелницата, след което да изчезне бързо в гората далеч от хорските очи. Докато се луташе сред дърветата, се чуваше шум от счупени клони и тежки стъпки. След около час или час и половина се връщаше в мелницата тежко задъхан, уморен и селските младежи се прибираха по домовете си, където уплашено обявяваха, че Кунари пак е изпаднал в депресия.

Започнаха да смятат Гунар Хутунен за луд.

В църквата съседите му разказваха, че имал навика нощем да вие като горски звяр, особено зиме в ясна нощ и при силен мраз. Кунари можеше да вие от настъпването на

тъмнината до полунощ и при тихо време безутешният му вой караше селските кучета да му отвръщат. В такива нощи хората в селцата по бреговете на голямата река не можеха да заспят и заключаваха, че горкият човечец трябва наистина да е луд, щом така предизвиква кучетата.

– Някой трябва да отиде и да му каже да престане с този вой, голям човек е все пак. Не му прилича да вие като кръвожаден вълк.

Но никой не събра смелост да разговаря с него, съседите му се надяваха сам да се вразуми. Някои се бояха да не го приеме зле и да не реши да свърши със себе си.

– Абе постепенно свикваш с тази шумотевица – казваха онези, на които им трябваша шинди.

– Луд е, ама произвежда качествени плоскости и не взима скъпо.

– Обеща да поправи мелницата, така че по-добре да не го ядосваме, защото иначе, току-виж, пак се запилял на юг – казваха стопаните, които имаха намерение да засеят зърно по стръмните брегове на река Кемийоки.

Една пролет по време на ледохода нивото на реката се повиши толкова много, че за малко да разруши мелницата. Придошлата вода подкопа два метра от стената на бента. Дебели парчета лед разбиха петнайсет метра от улея, направиха на парчета дървеното колело на дъскорезницата и ако Гунар не беше там, щяха да катурнат цялата мелница. Той веднага изтича до шлюза на улея на дъскорезницата, отвори го и по-голямата част от водите изтекоха към реката, но ледените блокчета се събраха до стената на мелницата и под техния напор старата дървена постройка взе да се тресе.

Хутунен се изплаши, че тежките мелнични камъни ще продънят пода, ще паднат върху турбината и ще я смажат.

Не му оставаше друго, освен да се метне на велосипеда и да измине двата километра до магазина.

Потънал в пот и задъхан, той викна на мерещия зърно собственик Тервола:

– Бързо ми дай няколко шашки за взривяване на пънове!

В магазина имаше няколко клиентки, които се изплашиха от потния мелничар. Застаналият зад кантара търговец поиска да види разрешителното му за притежаване на взривни вещества, но когато Хутунен кресна, че ледените блокове ще разрушат мелницата, ако не ги взриви, му продаде няколко шашки, кълбо бикфордов шнур и шепи капсули. Всичко това бе сложено в картонено кашонче, което Хутунен привърза към багажника на колелото. После бясно завъртя педалите обратно към мелницата, където нивото на реката непрекъснато се повишаваше и ледът заплашваше да събори разклатената постройка.

Продавачът веднага затвори магазина и заедно с жените тръгна забързано към Суукоски. Преди това Тервола успя да звънне по телефона в църквата и да каже, че си струва да се погледа как рухва мелницата на Хутунен.

Скоро откъм реката се чу първият взрив. Когато хората от магазина и църквата пристигнаха на мястото, прозвуча втори. Във въздуха полетяха парчета лед и дървени отломъци. Забраниха на децата да се приближават. Някои от пристигналите, които желяха да помогнат, извикаха Хутунен, за да го попитат какво да правят.

Но той бе толкова зает и притеснен, че нямаше никакво време да се разправя с помощници. Изтича към бента с брадва и трион в ръце, прескочи ледените парчета, нагази до кръста във водата и после стъпи на брега, където заоглежда, преценявайки ги, високите крайбрежни ели.

– Сега Кунари е толкова зает, че не му е до виене – констатира шкембестият собственик на Витаваара.

– Няма време да имитира лосове и мечки, въпреки че има публика – каза някой и хората се засмяха, но полицаят Портимо, възрастен и спокоен мъж, им изшътка да млъкнат.

– Не се подигравайте на човек в беда.

Мелничарят избра една намираща се на самия бряг висока ела, с няколко резки удара я подсече, така че да падне напреки на реката. После се наведе и започна да я реже с триона. Наблюдаващите го от другия бряг на реката се чудеха защо точно сега, когато мелницата бе заплашена от унищожение, иска да отреже елата. На което ратаят Лаунола отговори:

– Този май е отписал мелницата и започва да сече дърва!

Хутунен го чу, ядоса се, вените на слепоочията му се издуха под напора на придошлата кръв, понечи да се изправи и да му отговори, но се отказа и продължи неистово да реже дървото.

Гигантската ела започна да се накланя. Мъжът остави триона, изправи се, взе брадвата, мощно натисна с нея дънера и огромното дърво с шум се стовари върху реката, като разби ледените блокове, събрали се пред бента. Тълпата ахна. Едва сега, когато елата препречи достъпа на леда, разбраха хитрия замисъл на мелничаря. Клоните на дървото пропускаха водата край ступеното колело на дъскорезницата и спираха ледените късове. Така опасността бе ликвидирана.

Гунар Хутунен изтри потта от лицето си, закрачи по моста към другия бряг, скоро се озова при селяните и рече навъсено на ратая Лаунола:

– Ето ти сечене на дърва.

Разтревожените хора се оживиха. Мъжете се приближиха и изказаха съжаление, че не са успели да помогнат, похвалиха го, че умът му сече, че се е досетил да отреже елата и така да ликвидира опасността.

Въпреки че вълнуващото представление свърши, селяните нямаха желание да се разотиват, тъкмо напротив, заприиждаха нови. Последна се появи шишката стопанка Сипонен, която задъхана питаше какво точно се е случило преди пристигането ѝ.

Хутунен пригответи още една шашка и на висок глас обяви:

– Смятате, че спектакълът е свършил твърде бързо? Тогава ви предлагам продължение, та да не сте били толкова път напразно.

И мелничарят започна да имитира жерав. Щръкна на един крак до улея, разкряка се като жерав и взе да се преструва, че търси жаби във водата.

Разтревожени, хората тръгнаха да се разотиват. Някои го съветваха да се успокои, друг се вайкаше, че човекът съвсем е полудял. Преди тълпата да се е разпръснала, той запали бикфордовия фитил, който зловещо засъска. Хората търтиха да бягат. Въпреки че бързаха, неколцина бяха успели да направят само няколко крачки, когато Хутунен запрати шашката в реката и тя гръмна. Взривът хвърли във въздуха парченца лед и струи вода, които окъпаха хората. Те с викове побягнаха по-далече от реката и се спряха чак на селския път, откъдето захванаха да сипят най-злобни обиди.

След края на наводнението Гунар Хутунен започна да ремонтира мелницата. От гатера докара три талиги трупи, тънки и дебели дъски. От Тервола купи две сандъчета дълги и къси пирони. В селото нае трима безработни ратаи да набият стълбове за нов бент на мястото на разрушения. След няколко дни водите на реката бяха укротени благодарение на подновения шлюз в поправения мелничен улей. Плати на работниците и ги изпроводи да си вървят. С част от дървения материал обнови изцяло улея към колелото на дъскорезницата.

После настъпиха хубави, почти летни дни. Подухваше слаб ветрец и мелничарят бе в приповдигнато настроение. Хутунен имаше златни ръце и дърводелската работа му доставяше удоволствие. Малко почиваше, почти не напускаше строежа. Всяка сутрин

още в четири или пет часа започваше работа и рендосваше талпи и дъски до пладне. От време на време влизаше вкъщи, за да си направи кафе, и скоро отново се захващаше за работа. По пладне за час или два дремваше и следобед ставаше отпочинал и жаден за работа. Хапваше и пак започваше. До късно вечер звучаха ударите на брадвата или на чука му.

Селяните твърдяха, че е двойно луд: луд в главата и луд за работа.